

VAIKŲ IR JAUNIMO BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ: UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIS (2000)

Rėmėjai: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras

Tyrėjų grupė: S. Gečėnienė, I. Michailovič, G. Sakalauskas, A. Jatkevičius.

Tyrimu siekta parengti mokslinius metodologinius pagrindus nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės teisinio reglamentavimo sistemos reformai Lietuvoje. Atliekant tyrimą, analizuoti vaikų ir jaunimo baudžiamąją atsakomybę reglamentuojantys nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, Vokietijos, Austrijos, Olandijos, Lenkijos, Estijos, Rusijos nacionaliniai vaikų ir jaunimo baudžiamosios justicijos įstatymai bei šių šalių baudžiamosios teisės doktrina.

Tyrimo rezultatų pagrindu formuluojama bendra išvada, kad teisingumo vykdymo nepilnamečiams sistemos pertvarkymo politikos strateginė kryptis turi būti nacionalinės nepilnamečių nusikalstamumo ir jį sąlygojančių aplinkybių prevencijos sistemos sukūrimas. Yra būtina iš esmės pakeisti šios sistemos ideologinius pagrindus, kurie turi būti grindžiami pagalbos ir paramos jaunam žmogui, jo supratimo ir auklėjimo principais. Atsižvelgiant į tai, turi būti kuriama ir realizuojama nauja baudžiamojo poveikio priemonių ir bausmių nusikaltusiems nepilnamečiams koncepcija. Nepilnamečius reikia ne tiek bausti, kiek auklėti, ugdyti jų atsakingumą už savo poelgius, plėtoti jų teisinį švietimą. Taip pat turi būti humanizuotos nepilnamečiams teisės pažeidėjams taikomos poveikio priemonės, mažinant jų represinį pobūdį ir didinant resocializacijos ir adaptacijos visuomenėje galimybes. Laisvės atėmimas nepilnamečiams turi būti taikomas tik išskirtiniais atvejais; jo terminai turi būti žymiai mažesni, nei analogiški terminai suaugusiesiems. Svarbiausią vaidmenį baudžiamojoje sistemoje turėtų vaidinti alternatyvios baudžiamojo poveikio priemonės, probacija, kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, bylos nutraukimas ir jos pozityvus išsprendimas ikiteisminėse institucijose bei kitos individualizuotos ir į pagalbą nepilnamečiams bei į jų auklėjimą orientuotos priemonės.

Tyrimo rezultatų pagrindu teikiami pasiūlymai valstybės institucijoms:

1) tobulinti poveikio priemonių, taikomų nepilnamečiams, sistemą: plėtoti probacijos (bausmės vykdymo atidėjimo) institutą; sušvelninti įstatyme numatytas sąlygas, būtinas nepilnamečių atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės; įdiegti naują kaltininko ir nukentėjusiojo sutaikinimo instituto koncepciją; įdiegti atskirą nepilnamečių pakaltinamumo institutą, reikalaujant socialiai atsakingo elgesio tik iš tokių nepilnamečių, kurie yra pakankamai subrendę, kad galėtų suvokti visuomenėje vyraujančias normas ir pagal šį suvokimą veikti, taip pat išplėsti nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės normų taikymą asmenims iki 21 (23) metų amžiaus, pasižymintiems specifiniais, tik nepilnamečiams būdingais požymiais;

2) tobulinti nepilnamečių baudžiamųjų bylų procesą: užtikrinti, kad baudžiamasis procesas bylose, kuriose kaltinami asmenys iki 21 (23) metų, truktų kiek galima trumpiau, o ikiteisminis suėmimas būtų taikomas tik išimtiniais atvejais; sugriežtinti kardomojo suėmimo taikymo nepilnamečiams pagrindus (kriterijus). Atsisakyti kardomosios priemonės - suėmimo pratęsimo nepilnamečiams instituto, vietoj jo įtvirtinant maksimalios nepilnamečiams taikomo kardomojo kalinimo trukmės institutą; užtikrinti konfidencialumą baudžiamajame procese; užtikrinti socialinio tarpininkavimo institucijų atstovų dalyvavimą tiriant ir nagrinėjant nepilnamečių baudžiamąsias bylas; įdiegti nepilnamečio, sulaikyto įtariant padarius nusikaltimą arba esančio tardymo izoliatoriuje, individualaus globėjo (socialinio darbuotojo) institutą.

Tyrime taip pat formuluojamas pasiūlymas visas nepilnamečių baudžiamąją justiciją reglamentuojančias normas išdėstyti atskirame Nepilnamečių (vaikų ir jaunimo) baudžiamosios justicijos įstatyme, siekiant jas susisteminti ir tokiu būdu akcentuoti ypatingą

dėmesį šiai teisinio reguliavimo sričiai. Šis visaapimantis teisės aktas reglamentuotų nepilnamečių baudžiamąją (ir administracinę) atsakomybę, jos įgyvendinimą bei padėtų ginti pažeistas vaikų ir jaunuolių teises.

Tyrimo rezultatai buvo panaudoti rengiant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projektus.

Publikuota: G.Sakalauskas, S.Gečėnienė, A.Jatkevičius, I.Michailovič. Vaikų ir jaunimo baudžiamoji atsakomybė: užsienio šalių patirtis : Vokietija, Austrija, Olandija, Lenkija, Estija, Rusija. Vilnius, 2001; taip pat „Teisės problemos“. 2000. Nr. 3-4, P. 5-120.

© Teisės institutas, 2000